

PAPER DETAILS

TITLE: COGRAFYA ÖĞRETMENLERİNİN COGRAFYA ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ÖĞRENME
ALANLARINA GÖRE HİZMET İÇİ EĞİTİM İHTİYAÇLARI

AUTHORS: SEVKİ BABACAN, RAMAZAN ÖZEY

PAGES: 1-15

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/322889>

COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİNİN COĞRAFYA ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ÖĞRENME ALANLARINA GÖRE HİZMET İÇİ EĞİTİM İHTİYAÇLARI¹

Geography Teachers' In-Service Training Needs in Geography Teaching Program by Their Learning Areas

Şevki BABACAN²

Ramazan ÖZEY³

Özet

Kişilerin meslek yaşamları boyunca aldıkları hizmet içi eğitim, çalışanların mesleklerindeki verimliliklerini yükseltmeyi amaçlar ve farklı meslek gruplarında farklı şekillerde gerçekleştirilebilir. Öğretmenlik mesleğinde bu konuda gelişime en büyük katkısı Milli Eğitim Bakanlığı yapmaktadır. Hizmet içi eğitime dair öğretmenliğin farklı branşlarında ya da genel öğretmenlik bilgisini içeren konularda düzenlenen faaliyetlerde, hedeflerin gerçekleştirilebilmesi son derece önemlidir. Hedefleri gerçekleştirmek içinse, öğretmenlerin bu konuda öncelikle ne istediklerini tespit etmek yani ihtiyaç analizi çalışmalarının büyük önemi vardır. Bu çalışma, coğrafya öğretmenlerinin ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. sınıflar coğrafya öğretim programındaki beş öğrenme alanına göre hizmet içi eğitim ihtiyaçlarını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma, İstanbul ilinde 210 coğrafya öğretmeni ile 2014-2015 eğitim öğretim yılında gerçekleştirilmiştir. Veriler araştırmacılar tarafından hazırlanan "Hizmet İçi Eğitim İhtiyaç Belirleme Anketi" ile toplanmıştır. Toplanan veriler SPSS programı ile değerlendirilmiş, frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır. Bu değerlendirme sonucunda en çok hizmet içi eğitim ihtiyaç duyulan konular; "Bir ülkenin konumunun bölgesel ve küresel etkilerini değerlendirme (CBS)", "Ekosistem", "Türkiye'deki bölgesel kalkınma projeleri", "İnsan faaliyetlerinin karbon, azot, oksijen ve su döngülerine olan etkileri", "Biyçeşitlilik" olarak belirlenmiştir. Sonuç olarak, araştırmada belirlenen bulgular doğrultusunda yürütülecek hizmet içi eğitim çalışmalarının coğrafya öğretmenlerine daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya, öğrenme alanları, hizmet içi eğitim, ihtiyaç belirleme

Abstract

In-service training, which people undergo throughout their professional lives, aims to increase the productivity of employees in their profession and can be realized in different forms in different occupational groups. The Ministry of National Education makes the greatest contribution to this development in the profession of teaching. As regards in-service training, it is extremely important that the objectives can be achieved in activities carried out in different branches of teaching or on topics involving general teaching knowledge. Determining, first and foremost, the needs and requests of teachers in this process, that is, carrying out needs analyses, plays an important role in achieving the goals. The purpose of this study is to determine the in-service training needs of the geography teachers depending on the five learning areas in the geography curriculum of the 9th, 10th, 11th and 12th grades of secondary education. The research was carried out in 2014-2015 education year with 210 geography teachers in Istanbul. The data were collected by the "In-Service Training Needs Assessment Questionnaire" prepared by the researchers. The collected data were evaluated by SPSS program and, frequency and percentage values were calculated. The results indicate that the topics for which the most in-service training is needed are: "Assessing the regional and global impacts of a country's location (GIS)," "Ecosystem," "Regional development projects in Turkey," "The effects of human activities on carbon, nitrogen, oxygen and water cycles," and "Biodiversity." In conclusion, it is thought that in-service training activities to be carried out in line with the findings of this study will be more beneficial to geography teachers.

Keywords: Geography, learning areas, in-service training, need determination

¹Bu çalışma Şevki Babacan'a ait doktora tezinin belirli bir bölümünden üretilmiştir.

²Yrd. Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Coğrafya Bölümü., sevkibabacan@gmail.com

³Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Coğrafya Eğitimi ABD., rozey@marmara.edu.tr

GİRİŞ

Öğretmenler gelecek nesillerin yetiştirilmelerinde son derece önemli bir yere sahiptirler. Onların oldukça kilit öneme sahip bu özelliği, kendilerinin de iyi eğitilmesi ve bu eğitimin değişen süreçte devam ettirilmesini zorunlu kılar. Yaşam boyu öğrenmeyi hayata geçirmiş her birey gibi öğretmenler de kendilerini böylece zamana ve ihtiyaçlara uydurmuş olurlar. Bu açıdan hizmet içi eğitim konusu öğretmenlerin gelişimi için oldukça önemlidir. Hizmet içi eğitim gerçekleştirilirken, bilimsel olarak pek çok aşama birbiri peşi sıra yapılır ve sonuçları değerlendirilir. Yapılacak ilk bilimsel adımlardan biri öğretmenlere hizmet içi eğitim konusunda ne istediklerini, neye ihtiyaç duyduklarını sormaktır. Yani ihtiyacı belirlemektir. Öğretmenlerin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarını belirlemek, verimli ve etkin sonuçlara ulaşmış hizmet içi eğitim çalışmaları için oldukça önemlidir. Böyle bir girişim bütün öğretmenlik branşları için yapılmalıdır. Elbette bütün öğretmenlik branşları için önemli olan ihtiyaç belirleme çalışmaları, coğrafya öğretmenleri için de oldukça önemlidir. Coğrafya öğretmenlerine de ne istediklerini sormak ve hizmet içi eğitime dair ihtiyaçlarını belirlemek, onlarla ilgili yapılacak çalışmaların niteliğini artırır ve çalışmalarda verimi yükseltir.

Hizmet İçi Eğitim ve Gerekliliği

Öğretmenlerin mesleklerinin gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumları içeren yeterlilikleri kazanmaları ve bunları meslek yaşamları boyunca geliştirmeleri, biri hizmet öncesi eğitim; diğeri de hizmet içi eğitim olmak üzere iki temel eğitim programı ile sağlanır (Hakan ve diğerleri, 2011: 118-119). Hizmet öncesinde eğitimini tamamlayan her öğretmen adayı, mesleğini icra etmeye başladığında çağın gereklerine ayak uydurabilmek ve kendini yenileyerek öğrencilerine en iyiyi sunabilmek adına bir takım kendini yenileme faaliyetlerine katılır. Bu faaliyetler genel anlamda hizmet içi eğitim olarak ifade edilebilir.

Hizmet içi eğitim, hizmet öncesi eğitimin devamı ve tamamlayıcısıdır. Bu eğitimle bireye işinin gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumların kazandırılması ve pekiştirilmesi amaçlanır (Demirel ve Ün, 1987: 94). Bazı araştırmalar hizmet içi eğitimle ilgili çeşitli önerilerde bulunarak bu konunun önemine dikkati çekmişlerdir. Yazıcı ve Gündüz (2011), gelişmiş bazı ülkeler ile Türkiye’deki öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerinin karşılaştırılması üzerine yaptıkları çalışmada Türkiye için şu önerilerde bulunmuşlardır:

“Hizmet içi eğitim programları, kişisel ve meslekî ihtiyaçlara cevap verebilecek nitelikte plânlanmalıdır. Ayrıca, öğretmenler isterlerse taslak bir proje geliştirip haklı gerekçelere dayalı olarak bakanlıktan hizmet içi eğitim talebinde bulunabilmelidirler. Hizmet içi eğitim, önce okullarda gerçekleştirilmelidir. Okul, bu amaca yönelik bireysel veya kurumsal hizmet satın alabilmeli ya da isterse okulda bulunan deneyimli elemanlardan yararlanabilmelidir. Yine okulda branş bazında, zümre başkanı veya zümre üyeleri tarafından hizmet içi eğitim verilmelidir. Okul yönetimi, okul saatleri dışında sürekli meslekî gelişim üstlenen her öğretmene ödeme yapma takdirine de sahip olmalıdır. Hizmet içi eğitim, diğer okulların ziyaret edilmesi şeklinde de gerçekleştirilmelidir. Öğretmenlerin terfi etmeleri ve yeniden sertifikalanmaları için profesyonel aktiviteleri tamamlamaları zorunlu olmalıdır. Öğretmenlerin meslekî olarak kişisel gelişimine yönelik kursları tamamlamaları karşılığında maaşlarında artış yapılmalı, bilgi ve görgülerinin geliştirilebilmesi, yeni bakış açıları kazanabilmeleri için devlet tarafından daha fazla sayıda öğretmenimizin yurt dışına gönderilmesi sağlanmalıdır” (Yazıcı ve Gündüz, 2011: 12).

Bu önerilere benzer olarak Özcan (2013) yaptığı çalışmada, öğretmenlerin hizmet içi eğitimleri konusunda şu önerilerde bulunmuştur:

“Öğretmenlerin tamamı, üniversiteler ve milli eğitim bakanlığının birlikte hazırlayacağı hizmet içi eğitim programlarına katılmalıdır. Başarılı öğretmenlerin meslektaşlarına hizmet içi eğitim vermesi sağlanmalıdır. Hizmet içi eğitim etkinliklerinin bir parçası olarak öğretmenlerin başarılı okulları ziyaret etme ve orada görev yapan öğretmenleri gözlemesi mümkün olmalıdır. Öğretmenlerin hizmet içi eğitim amacıyla eğitimde başarılı olan ülkeleri ziyaret etmesi teşvik edilmeli ve desteklenmelidir. YÖK’ün öğretim üyelerine yurt dışında bilgi ve görgü artırımı için verdiği bir desteği Milli Eğitim Bakanlığı da belli kriterleri karşılayan öğretmenlere vermelidir” (Özcan, 2013: 144).

Sonuç olarak öğretmenlerin kendilerini geliştirmelerine ilişkin yaklaşım sorunları şöyle özetlenebilir (Yaylacı, 2013: 35):

- Dünyadaki dönüşümler bütüncül bir biçimde analiz edilemediği için yapılan yanlış çıkarsamaların eğitim sisteminin yeniden inşası sürecine olumsuz olarak yansması.
- Öğretmenlerin yetersiz, yeniliğe direnen bireyler olarak suçlanması.
- Öğretmenlerin hizmet içi eğitim süreçlerinin nesnesi konumuna indirgenmesi.
- Yetiştirme ve geliştirme uygulamalarının merkezi, yukardan aşağıya, tek yönlü niteliği.
- Karar verme sürecine dâhil edilmeyen öğretmenlerin alınan kararların uygulanması için eğitime tabi tutulması.
- Uzaktan eğitimin nicel anlamda büyük ölçekli eğitimlerin yapılmasında kurtarıcı olarak görülmesi.

Bu ve benzeri öneriler ile bilimsel çözüm tartışmalarını öğretmenlerin eğitiminde çoğaltmak mümkündür. Önemli olan, hizmet içi eğitim faaliyetlerini en güncel haliyle içinde bulunduğumuz iletişimin oldukça geliştiği bu dönemde, nasıl yapılması gerektiğiyle ilgili bütün bilimsel basamakları ülkemizde öğretmen eğitiminde hayata geçirebilmektir. Ayrıca bu durumu gelişmiş ülkelerin nasıl hallettiklerini ve çözüme kavuşturduklarını derinlemesine incelemek ve yeni araştırmalar yapmakta çözüme katkı sağlayacaktır.

Bu konuyla ilgili yapılan çalışmaları derleyip toplamak, önerilerden bir sonuca ulaşmak, yeni çalışmalar yapmak ve uygulamaya yönelik adımlar atmak özellikle Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) tasarrufundadır. Ülkemizde MEB tarafından pek çok hizmet içi eğitim faaliyetinin gerçekleştirildiği ve sürdürüldüğü ortadadır. Bütün öğretmenlik branşlarında sürdürülmeye çalışılan bu faaliyetlerde coğrafya öğretmenlerinin durumuna bakıldığında ise faaliyetler oldukça sınırlıdır ve coğrafya öğretmenleri için geçmişte Milli Eğitim Bakanlığı Hizmet İçi Eğitim Daire Başkanlığı'nın düzenlediği eğitim sayısının azlığı Kaya (2012) tarafından da dile getirilmiştir.

Kaya (2012), yaptığı çalışmada bu konuda şunları dile getirmektedir:

"1961'den 2008 yılına kadar geçen 47 yıllık dönemde coğrafya öğretim programları 1971, 1973, 1982, 1983, 1992 ve 2005 yıllarında değişmesine rağmen bu dönemde programları tanıtmaya yönelik düzenlenen kurs ya da seminer sayısı sadece 2'dir. Aynı dönemde coğrafya öğretiminde coğrafi bilgi sistemleri gibi birçok yeni öğretim uygulamaları ortaya çıkmasına karşın öğretim yöntem ve tekniklerine yönelik olarak düzenlenen kurs ya da seminer sayısı, 3'ü gezili olmak üzere 6'dır. Millî Eğitim Bakanlığınca 1961-2008 yılları arasında düzenlenen 11.555 hizmet içi eğitim kurs ya da seminerden 42 tanesinin coğrafya öğretmenleri için düzenlendiği görülmektedir. 1961-2008 yılları arasında coğrafya öğretmenlerine yönelik olarak düzenlen 42 kurs ya da seminerin 11 tanesinin doğa ve erozyon eğitimi, 3 tanesi gezili olmak üzere 14 tanesinin coğrafya eğitimi, 3 tanesi gezili olmak üzere 6 tanesinin öğretim metotları, 2 tanesinin güzel konuşma ve yazma, 2 tanesinin formatörlük, 1 tanesinin eğitimde teknoloji kullanımı, 1 tanesinin ders kitabı hazırlama ve değerlendirme, 2 tanesinin coğrafya program tanıtımı, 1 tanesinin millî coğrafya program tanıtımı, 1 tanesinin ölçme değerlendirme, 1 tanesinin çevre eğitimine yönelik olarak düzenlenmiştir" (Kaya, 2012: 233-235).

Geçmişte coğrafya eğitimi alanında yapılan hizmet içi eğitim çalışmalarının yetersizliği Kaya (2012) tarafından net olarak ortaya koyulmuştur. Bu durum giderilmelidir. Öte yandan her şeyin oldukça hızlı bir şekilde değiştiği ve hızlı bir şekilde tüketildiği bu süreçte coğrafyayı öğreten coğrafya öğretmenlerinin de bu hızlı gelişim ve değişimden anında haberdar olma gerekliliği vardır.

Özellikle son on yılda ülkeler ve beşeri coğrafya konuları başta olmak üzere birçok coğrafi konuda önemli değişimler olmuştur. Dünyada birçok ülkenin sınırları değişmiş, Orta Asya başta olmak üzere, Balkanlar, Doğu Avrupa ve Kafkaslarda birçok yeni ülke teşkil etmiş, dünyada uluslararası siyasi ve ekonomik teşkilatlar kurulmuş ve bir kısmı da sona ermiştir (Şahin, 2001: 67-68). Öğretmenlerin coğrafya öğretiminde etkili olabilmeleri, öğretim yöntemlerini ve materyallerini kullanabilmeleri ve öğrencilere model olabilmeleri için coğrafya alanında bilgi ve becerilerle donanımlı olmaları ve kendilerini yeterli hissetmeleri gerekir (Karadeniz ve Sarı, 2011: 11).

Coğrafya öğretmenlerinin hizmet içi eğitimleriyle ilgili Meydan (2011) şu önerilerde bulunmuştur:

- Düzenlenecek hizmet içi eğitim ve çalıştaylarda öğretmenlerin ilgi ve ihtiyaçları ve coğrafya öğretimi ile ilgili gelişmeler göz önünde bulundurulmalıdır.
- Gelişen teknoloji ve yeni öğretim yöntem ve stratejilerinin coğrafya öğretiminde kullanımına yönelik uygulamalara yer verilmeli, Coğrafi Bilgi Sistemlerinin coğrafya öğretiminde daha aktif kullanımı sağlanmalıdır.
- Her hizmet içi eğitim seminerinde veya programında mutlaka arazi çalışmalarına yer verilmelidir.
- Bu tür çalışmaların öğretmenlerin bilgi ve beceri açısından kendilerini geliştirecek, deneyimlerini arttıracak, meslektaşlarıyla tecrübelerini paylaşmalarına imkan tanıyacak ortamlar oluşturması sağlanmalıdır.
- Öğretmenlerin kendilerini geliştirmeleri amacıyla yürütülen hizmet içi eğitimlerin sayısı artırılmalı ve coğrafya açısından niteliği zenginleştirilmelidir (Meydan, 2011: 36-37).

Elbette bunlar sadece birer öneridir ve coğrafya öğretmenleriyle ilgili hizmet içi eğitimler düzenleyecek MEB'in inisiyatifindedir. Bunun yanında coğrafya öğretmenlerinin (belki de diğer bütün öğretmenlik branşlarını kapsayacak şekilde) elektronik bir şekilde hizmet içi eğitim faaliyeti ile gelişmelerden haberdar edilmesi, yeniliklerin anında öğretmenlere yansıtılması, yapılacakların aktarılması için paylaşım platformlarının geliştirilmesi ve yapılan e-hizmet içi eğitimlerin revize edilmesi gerekmektedir. Bunun yanında, 9, 10, 11 ve 12. sınıflar coğrafya programının kazanımları incelendiğinde, bazı coğrafya konularının çok kompleks yapıda olduğu ve öğretmenin her konudan yeterince bilgi sahibi olmadan program konularını derslerde genişletebilmelerinin kolay olmayacağı görülebilmektedir. Her öğretmenin aynı kapasite ve bilgi birikimine sahip olmadığı düşünülürse; bu durum coğrafya öğretmenlerinin hizmet içi eğitiminin sürekliliğini gündeme getirmektedir. Doğa kampları, yakından uzağa ilkesiyle düzenlenebilecek hizmet içi eğitim faaliyetleri, bilimsel toplantı, kongre ve sempozyumlar, coğrafya alanına yönelik yeni girişimler, öğrenci-öğretmen

etkileşimleri ile yapılabilecek etkinlikler, kurumsal coğrafya öğretmenleri paylaşım platformu gibi çalışmalarla coğrafya öğretmenlerine ekstra katkı sağlanmalıdır. Çünkü coğrafya branşı hem fen bilimlerini içeren hem de sosyal bilimler tabanlı bir konu alanıdır. Ayrıca farklı olarak doğa ve arazi çalışmalarını da içerir. Maalesef arazi çalışmaları coğrafya öğretiminde yapılamayan en zayıf noktalardan biridir.

Son yıllarda yine eğitim-öğretim sürecinin yüksek standartlara kavuşması amacıyla ulusal ve uluslararası kurumlar ve kuruluşlar tarafından desteklenen projelerin sayısı artmaktadır. Bu projeler öğrenci, öğretmen, toplumun çeşitli kesimlerine yönelik olarak planlanıp uygulanmaktadır. Projelerin hizmet içi eğitimlerden farklı olarak katılımcıları teorik çalışmaların yanı sıra uygulamalı etkinliklere dahil etmekte ve yaparak-yaşayarak öğrenmeyi prensip kabul etmektedirler (Kaya, 2014: 3).

Bütün açılardan düşünüldüğünde, coğrafya öğretmenlerinin kendilerini geleceğin güçlü öğretmenleri yapabilmeleri için üniversitede aldıkları nitelikli eğitimi hizmet içi eğitimle sürdürmeleri şarttır. Burada öğretmenlere büyük iş düşmektedir. Her öğretmen, kendisinin de öğretmeni hatta eğitmeni olmalıdır. Ayrıca devletin ilgili birimlerinin desteğiyle meslek hayatında da bu gelişim ve çağı yakalama isteği devam ettirilmelidir.

Hizmet içi eğitimler iyi planlanmalı, iyi programlanmalı ve yapılanlar iyi değerlendirilmelidir. Öncelikle her iki üç yılda bir öğretmen ihtiyaçları tespit edilmeli, analizler yapılmalı ve yapılan eğitimlerden elde edilen kazanımlar değerlendirilmelidir. Ayrıca yüz yüze yapılacak görüşmelerle de ihtiyaçlar tespit edilmelidir. Ancak yapılacak ciddi değerlendirmelerden sonra gerekli çözüm yolları tespit edilebilir, üretilebilir ya da revize edilebilir. Böylelikle her branşa ve her konu alanına daha fazla katkı sağlanmış olur.

Hizmet İçi Eğitim İhtiyacının Belirlenmesi

Hizmet içi eğitim sistemi temel olarak üç kısımdan oluşur (Akhun, 1977: 2):

- (1) Sistemin ihtiyacının saptanması,
- (2) Sistemin geliştirilmesi,
- (3) Sistemin değerlendirilmesi.

Herhangi bir sistemin geliştirilmesi ve iyileştirilmesi için, sistemin sorunlarının gerçekçi ve bilimsel olarak ortaya konulması, aksaklık, eksiklik ve yetersizliklerin belirlenmesi gerekir (Pehlivan, 1992: 160). Önemli olan, gösterişli ve sadece kağıtta kalmaya mahkum bazı eğitim çalışmaları yapmak değil, kuruma gerçekten yararlı olabilecek bir çaba içinde bulunmaktır (Tanyeli, 1970: 26). Bunun yanı sıra, kuruma yeni personel alındığında, personelin görevinin değiştirilmesi durumunda, üst kademelere personel hazırlanması gerektiğinde, yeni makine, alet ve araç gibi yeni teknoloji alındığında, mevzuat değişikliklerinde, üretim ve hizmetin nitelik, nicelik bakımından düşüş göstermesi durumlarında hizmet içi eğitim ihtiyacı ortaya çıkar (Bilgin ve diğerleri, 2007: 22).

Her meslek alanında hizmet içi eğitim ihtiyacı oluşturacak bunlara benzer pek çok gerekçe olduğundan, hem diğer meslek gruplarının hem de öğretmenlerin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarını saptamak gereklidir. Hizmet içi eğitimin genel tanımına bakıldığında Taymaz, hizmet içi eğitim ihtiyacını şöyle tanımlamaktadır:

“Kurumun uzun ve kısa süreli plan hedeflerini gerçekleştirmek üzere var olan ve gelecekte gerekli olacak insan gücü nicelik ve niteliklerini saptama, personelde var olan ve aranılan yeterlilikler arasındaki farkları belirleme, bu farkları eğitim gereksinmesi olarak ortaya koyma ve raporlamadır” (Taymaz, 1981: 268).

Bu tanımda da belirtildiği gibi, kısa ve uzun süreli hedefleri gerçekleştirmek için hizmet içi eğitimde ihtiyaç belirleme önemlidir. Çağımızda coğrafya öğretmenlerinin taşımaları gereken bir takım niteliklere sahip olmalarında ihtiyacı tespit etmek onların gelişiminde iyi bir başlangıç noktası olacaktır.

Geçmişte bu konuda Milli Eğitim Bakanlığı EARGED biriminin öğretmenliğin diğer branşlarında yaptığı EARGED (2008a), EARGED (2008b), EARGED (2008c) çalışmaları mevcuttur. (EARGED) yani Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı'nın öğretmenliğin değişik alanlarında geniş çaplı yaptığı bu hizmet içi eğitim ihtiyaç belirleme çalışmaları; Türkçe öğretmenliği, sınıf öğretmenliği, matematik öğretmenliği gibi branşlarda gerçekleştirilmiştir. EARGED dışında çeşitli araştırmacılarca yapılan öğretmenliğin farklı branşlarındaki hizmet içi eğitim ihtiyaç belirleme çalışmaları da mevcuttur. Coğrafya alanına bakıldığında ise, hizmet içi eğitim ihtiyacını belirleyen çalışmalar oldukça sınırlıdır. Ulaşılabilen kadarıyla, Artvinli (2010) tarafından yapılan *“Coğrafya’da Öğretmen Eğitimi Hizmet Öncesi-Hizmet İçi Eğitim İhtiyaç Analizi”* isimli çalışma, Akbaş, Uzunöz ve Gençtürk (2011) tarafından yapılan *“Coğrafya Öğretmenlerinin Hizmetiçi Eğitim Faaliyetleriyle İlgili Düşünceleri (Trabzon Örneği)”* isimli çalışma ve Akbaş ve Uzunöz (2012) tarafından yapılan *“Trabzon’da Görev Yapmakta Olan Coğrafya Öğretmenlerinin Hizmetiçi Eğitim Faaliyetlerinin Yeterliliği İle İlgili Düşünceleri”* isimli çalışma coğrafya alanında sınırlı sayıda yapılmış birkaç örneği oluşturmaktadır.

Yapılan sınırlı sayıdaki bu araştırmalara ek olarak, hizmet içi eğitim konusunda coğrafya alanına bir yeni araştırma kazandırmak için gerçekleştirilen bu çalışma, sahada çalışan coğrafya öğretmenlerinin ihtiyaçlarını belirleyerek çözüme katkı sağlanmasını hedeflemiştir. Böylelikle bu çalışmanın sonuçları hizmet içi eğitim faaliyetlerini düzenleyen ve yürütenlere, coğrafya alanında gerçekleştirilecek olan hizmet içi eğitimler için bilimsel bir dayanak oluşturacaktır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli, Evren ve Örneklem

Araştırma “tarama modeline” göre planlanmıştır. Tarama modeline göre yapılandırılan bu araştırmada, genel evreni Türkiye’deki coğrafya öğretmenleri oluşturmaktadır. Evren büyüklüğü ve ulaşılmasının güçlüğü nedeniyle araştırmada çalışma evreni olarak İstanbul ili seçilmiştir. Farklı yerlerden aldığı dış göçlerle Türkiye nüfusunun neredeyse 1/5’ini oluşturan İstanbul ili, bu nüfus yapısıyla küçük bir Türkiye gibidir ve evreni temsil niteliğine sahip iyi bir çalışma alanı özelliği sergilemektedir. Bu gerekçeyle çalışma, 2014-2015 eğitim öğretim yılında İstanbul’da coğrafya öğretmeni olarak görev yapan (N= 1409) coğrafya öğretmeninden örnekleme alınan (n=210) öğretmen ile yürütülmüştür. Çalışma yürütülürken, Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü’nün belirlemiş olduğu; genel anadolu liseleri, mesleki teknik eğitim liseleri, anadolu imam hatip liseleri, sosyal bilimler liseleri ve fen liseleri şeklinde beş farklı lise türünde görevli coğrafya öğretmenlerine ulaşılmıştır. 2014-2015 eğitim öğretim yılında örnekleme dahil edilen ancak sayıca az olan altı fen lisesi ve üç sosyal bilimler lisesi, lise türü seçiminde sınırlılık teşkil etmiştir. Bu nedenle, İstanbul ilindeki 39 ilçeden mevcut olan kadar fen lisesi ve sosyal bilimler lisesi örnekleme alınabilmektedir. Örneklem seçiminde fen liseleri ve sosyal bilimler liseleri hariç diğer lise türleri her bir ilçede sayıca çok olduğundan kura yoluyla rastgele seçilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Yapılan bu çalışma, geniş kapsamlı bir doktora çalışmasından elde edilen verilerin bir kısmı kullanılarak oluşturulmuştur. Doktora çalışmasında kullanılan anket formu; A bölümünde kişisel bilgiler, B bölümünde öğretmenlik genel meslek bilgisine ilişkin bilgiler, C. bölümünde coğrafya alan bilgisine ilişkin bilgiler, D Bölümünde coğrafya öğretim programı öğrenme alanlarına dair bilgileri içeren dört ana bölümden oluşmaktadır. Bu çalışma D bölümünü oluşturan coğrafya öğretim programı öğrenme alanlarına dair bölümün verileri kullanılarak düzenlenmiştir.

Formun geliştirilme sürecinde öncelikle hizmet içi eğitim ihtiyacına yönelik böyle bir problemin varlığı tespit edilmeye çalışılmış ve bazı coğrafya öğretmenleri ile görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde öğretmenlerin hizmet içi eğitim alıp almadıkları, bunun içeriği, pratikteki faydaları ve olması gerekenler üzerine bazı tespitlerde bulunulmuştur. Olması gerekenlerden hareketle alandaki boşluğu tespit eder ve doldurur nitelikte bazı amaçlar saptanmıştır. Sonrasında anket formunun ana çatısı, problem durumu ve alt problemler ışığında şekillendirilmiştir. Bu aşamada alan uzmanlarından da görüşler alınarak anketin içeriği belirlenmiştir.

Bundan sonra öğrenme alanlarına göre, coğrafya öğretmenlerince hangi konularda hizmet içi eğitime ihtiyaç duyulduğunun seçileceği soru maddeleri, MEB (2011) “Coğrafya Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı” kazanımları doğrultusunda hazırlanarak bir soru havuzunda toplanmıştır.

Bu soru havuzu maddeleri, beş öğrenme alanı başlığı altında toplanarak form üzerinde yapılan düzeltmeler ve iyileştirmeler sonucunda uzman görüşüne sunulmak üzere hazır hale getirilmiştir. Uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda istenilen düzeltmeler de yapılarak nihai form oluşturulmuştur. Bu form;

1. Doğal sistemler öğrenme alanında 18 konu başlığı,
2. Beşeri sistemler öğrenme alanında 14 konu başlığı,
3. Mekansal bir sentez: Türkiye öğrenme alanında 26 konu başlığı,
4. Küresel ortam: bölgeler ve ülkeler öğrenme alanında 16 konu başlığı
5. Çevre ve toplum öğrenme alanında 20 konu başlığından oluşmaktadır.

Nihai form, beş ayrı öğrenme alanına göre hangi konularda hizmet içi eğitime ihtiyaç duyulduğunun seçileceği soru maddelerinden oluşarak MEB (2011) “Coğrafya Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı” kazanımları doğrultusunda uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Verilerin Toplanması

Evren ve örneklem seçimi ile veri toplama araçlarının araştırmanın amaçlarına uygun olarak geliştirilmesinin ardından, verilerin toplanması sürecine geçilmiş ve İstanbul ilindeki her bir ilçe merkezinden okul türü olarak birer anadolu,

mesleki teknik ve imam hatip lisesine ziyaretlere başlanmıştır. Her bir ilçedeki bu üç okul türünün bir günde ziyaret edilmesine çalışılmış ancak görüşmeler sırasında coğrafya öğretmenlerinin ders programlarının uygunsuzluğu, izinli ya da raporlu olma gibi nedenlerle planlanan çalışma bazen ikinci, hatta üçüncü günlere sarkmıştır. Bu süreçte, bazen bir lisede birden çok coğrafya öğretmeni ile görüşme imkanına ulaşılmışken bazen de sadece bir coğrafya öğretmeni ile çalışma yürütülmüştür. Fakat örnekleme alınan lise türünün mevcut olduğu her ilçe merkezinde, en az bir coğrafya öğretmenine tüm okul türlerinde muhakkak ulaşılmıştır. Fen lisesi ve sosyal bilimler liselerinin coğrafya öğretmenleri için de bu durum geçerlidir. Sonuçta, bütün ilçelerinden Avrupa yakasında görevli (n=132) ve Anadolu yakasında görevli (n=78) olmak üzere ve toplamda (n=210) coğrafya öğretmenin yardımıyla veri toplama süreci tamamlanmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Verilerin analizinde araştırmacılarca sık kullanılan SPSS programı kullanılmıştır. Ham veriler bu program yardımıyla bilgisayara aktarılarak SPSS veri dosyası oluşturulmuştur. Sonrasında frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır. Ayrıca öğrenme alanlarına göre hizmet içi eğitim ihtiyacının belirlenmesinde frekanslara paralel olarak satır yüzdesi hesaplanmıştır.

BULGULAR

Coğrafya öğretmenlerinin coğrafya öğretim programındaki öğrenme alanlarına göre hizmet içi eğitim ihtiyaçlarını belirleyen bu araştırmanın bulguları şu şekilde düzenlenmiştir.

Tablo 1: Coğrafya öğretmenlerinin cinsiyete göre frekans ve yüzde değerleri		
Cinsiyet	f	%
Kadın	92	43.8
Erkek	118	56.2
Toplam	210	100.0

Tablo 1. incelendiğinde, araştırmaya katılan coğrafya öğretmenlerinin cinsiyete göre %56.2'sinin erkek ve %43.8'inin kadın olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan coğrafya öğretmenlerinde erkekler çoğunluktadır.

Tablo 2: Coğrafya öğretmenlerinin meslekteki hizmet yılı ve öğrenim durumuna göre frekans ve yüzde değerleri		
Hizmet Yılı	f	%
1-5	57	27.1
6-10	27	12.9
11-15	42	20.0
16-20	41	19.5
21 yıl ve üzeri	43	20.5
Toplam	210	100.0
Öğrenim Durumu	f	%
Lisans	174	82.8
Yüksek lisans	34	16.2
Doktora	2	1.0
Toplam	210	100.0

Tablo 2 incelendiğinde, araştırmaya katılan 210 coğrafya öğretmenin meslekteki hizmet yıllarına göre; 1-5 yıl (%27.1), 6-10 yıl (%12.9), 11-15 yıl (%20.0), 16-20 yıl (%19.5) ve 21 yıl ve üzeri (%20.5) şeklinde dağılım gösterdikleri ve öğrenim durumlarının ise; lisans (%82.8), yüksek lisans (%16.2) ve doktora (%1.0) düzeyinde olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan coğrafya öğretmenlerinden meslekte hizmet yıllarına göre yeni göreve başlayanlar çoğunlukta iken; 6-10 yıl kıdeme sahip öğretmenler en az katılım düzeyine sahiptir. Bununla birlikte, doktora yapmış olanların sayısının oldukça az olması da dikkat çekici bir diğer noktadır.

Tablo 3: Coğrafya öğretmenlerinin unvana ve lise türüne göre frekans ve yüzde değerleri

Ünvan	f	%
Stajyer Öğretmen	4	1.9
Öğretmen	170	81.0
Uzman Öğretmen	35	16.6
Başöğretmen	1	0.5
Toplam	210	100.0
Lise Türü	f	%
Anadolu Lisesi	84	40.0
Mesleki ve Teknik Lise	57	27.2
İmam Hatip Lisesi	58	27.6
Sosyal Bilimler Lisesi	4	1.9
Fen Lisesi	7	3.3
Toplam	210	100.0

Tablo 3 incelendiğinde, araştırmaya katılan 210 coğrafya öğretmenin unvanlarının; stajyer (%1.9), öğretmen (%81.0), uzman öğretmen (%16.6) ve başöğretmen (%0.5) şeklinde dağılım gösterdiği ve çalıştıkları lise türüne göre; anadolu lisesi (%40.0), mesleki teknik lise (%27.2), imam hatip lisesi (%27.6), sosyal bilimler lisesi (%1.9) ve fen lisesi (%3.3) öğretmenlerinden oluştuğu görülmektedir. Ayrıca araştırmaya katılan coğrafya öğretmenlerinde uzman öğretmen unvanına sahip epeyce öğretmenin olduğu görülürken; başöğretmen unvanına sahip sadece bir öğretmenin bulunduğu göze çarpmaktadır. Son olarak katılımcı öğretmenler daha çok anadolu lisesinde çalışırken; sosyal bilimler ve fen lisesi öğretmenlerinin sayısı, lise türünün azlığına paralel olarak oldukça sınırlı düzeyde kalmıştır.

Tablo 4: Coğrafya öğretmenlerinin lise türlerine göre çalıştıkları ilçelerin dağılımları

İLÇELER	LİSE TÜRÜ					Toplam
	Anadolu	Mesleki Teknik	İmam Hatip	Sosyal Bilimler	Fen	
1-Arnavutköy	2	1	2	0	0	5
2-Avcılar	3	2	1	0	0	6
3-Bağcılar	1	3	1	0	0	5
4-Bahçelievler	3	2	3	2	0	10
5-Bakırköy	3	4	2	0	0	9
6-Başakşehir	3	1	1	0	0	5
7-Bayrampaşa	1	1	1	0	0	3
8-Beşiktaş	6	1	0	0	0	7
9-Beylikdüzü	1	1	1	1	1	5
10- Beyoğlu	2	1	1	0	0	4
11-Büyükkçekmece	2	1	1	0	0	4
12- Çatalca	1	1	2	0	0	4
13-Esenler	2	2	1	0	0	5
14-Esenyurt	1	1	2	0	0	4
15-Eyüp	1	2	1	0	0	4
16-Fatih	3	2	1	0	1	7
17-Gaziosmanpaşa	1	1	2	0	0	4
18-Güngören	1	2	2	0	0	5
19-Kağıthane	2	1	2	0	0	5
20-Küçükçekmece	4	1	1	0	0	6
21-Sarıyer	3	1	1	0	0	5
22-Silivri	1	2	1	0	1	5
23-Sultangazi	1	1	1	0	0	3
24-Şişli	1	3	2	0	0	6
25-Zeytinburnu	3	1	2	0	0	6
26-Adalar	1	0	0	0	0	1
27-Ataşehir	2	2	1	0	0	5
28-Beykoz	2	1	2	0	0	5
29-Çekmeköy	3	3	4	0	0	10
30-Kadıköy	4	1	1	0	1	7
31-Kartal	6	1	1	0	1	9
32-Maltepe	2	2	1	0	0	5
33-Pendik	1	1	1	0	0	3
34-Sancaktepe	3	1	6	0	0	10
35-Sultanbeyli	1	1	1	0	0	3
36-Şile	1	1	1	1	2	6
37-Tuzla	1	1	1	0	0	3
38-Ümraniye	1	2	1	0	0	4
39-Üsküdar	4	1	2	0	0	7
Toplam	84	57	58	4	7	210

Tablo 4 incelendiğinde, toplamda 210 coğrafya öğretmenin; 84'ü anadolu lisesi, 57'si mesleki teknik lise, 58'i imam hatip lisesi, 4'ü sosyal bilimler lisesi, 7'si fen lisesinde görev yapmaktadır. Araştırmanın yürütüldüğü 2014-2015 eğitim öğretim yılında, İstanbul ilini oluşturan 39 ilçede çalışan coğrafya öğretmenlerinin dağılımının en fazla 10 öğretmen ile Bahçelievler, Çekmeköy ve Sancaktepe'de; en az dağılımın da 1 öğretmen ile Adalar ilçesinde olduğu görülmektedir. Özellikle Beylikdüzü ve Şile'de bütün lise türleri bulunurken; Adalar ilçesi lise türünün en kısıtlı olduğu ilçedir.

Araştırmaya katılan coğrafya öğretmenlerinin kendilerine ait özelliklerinin değerlendirilmesinin ardından, coğrafya 9. 10. 11. ve 12. sınıf öğretim programında yer alan öğrenme alanlarına yönelik hangi konularda hizmet içi eğitime ihtiyaç duydukları, Tablo 5'den itibaren frekans ve yüzde değerleri hesaplanarak belirtilmiştir. Coğrafya öğretmenlerinin, coğrafya öğretim programındaki öğrenme alanlarına ilişkin hizmet içi eğitim ihtiyaçları gösterir bu bulgular, beş ayrı tabloda, beş ayrı öğrenme alanına göre düzenlenmiştir.

Tablo 5: Coğrafya Öğretmenlerinin “Doğal Sistemler” Öğrenme Alanı Konularının Hangilerinde Hizmet İçi Eğitime İhtiyaç Duyduklarına İlişkin Değerlendirmelerinin Frekans ve Yüzde Değerleri* (n=210)		
ÖĞRENME ALANI: Doğal Sistemler	f	%
* Ekosistem	66	31.4
* Biyoçeşitlilik	62	29.5
* Jeolojik zamanlar	58	27.6
* Dünyanın şekli ve hareketleri	50	23.8
* Doğal sistemlerdeki değişimler ile ilgili geleceğe yönelik çıkarımlar	44	21.0
* Kayaçlar	40	19.0
* Bitki tür ve toplulukları	30	14.3
* Toprak çeşitliliği	29	13.8
* Bilgileri haritalara aktarma	24	11.4
* Eş yükselti eğrileri (izohips)	23	11.0
* Doğa olaylarının ekstrem durumları	21	10.0
* İç ve dış kuvvetler	21	10.0
* Doğa ve insan etkileşimi	20	9.5
* Koordinat sistemi ve haritayı oluşturan unsurlar	20	9.5
* İklim elemanları	13	6.2
* Atmosferin özellikleri	12	5.7
* Su kaynakları	7	3.3
* DİĞER belirtiniz (yer-yön bilgisi, basınç, harita üzerinde alan hesaplama, uzay coğrafyası, iç ve dış kuvvetler konusunda uygulamalı arazi çalışması, koordinat sistemi, bitki toplulukları konusunun bitkilerin yapraklanma dönemine denk gelecek şekilde anlatımı vb.)	7	3.3
*Satır yüzdesi olarak verilmiştir. (Öğretmenler bu soruya birden fazla yanıt vermişlerdir.)		

Tablo 5 Ortaöğretim coğrafya öğretim programındaki öğrenme alanlarından “Doğal Sistemler” öğrenme alanıyla ilgili olup; coğrafya öğretmenlerinin bu öğrenme alanı konularındaki hizmet içi eğitim gereksinimleri araştırmaya katılan öğretmenler tarafından şöyle yanıtlanmıştır:

Ekosistem (%31.4), Biyoçeşitlilik (%29.5), Jeolojik zamanlar (%27.6), Dünyanın şekli ve hareketleri (%23.8), Doğal sistemlerdeki değişimlerle ilgili geleceğe yönelik çıkarımlar (%21.0), Kayaçlar (%19.0), Bitki tür ve toplulukları (% 14.3), Toprak çeşitliliği (%13.8), Bilgileri haritalara aktarma (%11.4), Eş yükselti eğrileri (izohips) (%11.0), Doğa olaylarının ekstrem durumları (%10.0), İç ve dış kuvvetler (%10.0), Doğa ve insan etkileşimi (%9.5), Koordinat sistemi ve haritayı oluşturan unsurlar (% 9.5), İklim elemanları (%6.2), Atmosferin özellikleri (%5.7), Su kaynakları (%3.3) ve DİĞER belirtiniz (%3.3) seçeneği: “yer-yön bilgisi, basınç, harita üzerinde alan hesaplama, uzay coğrafyası, iç ve dış kuvvetler konusunda uygulamalı arazi çalışması, koordinat sistemi, bitki toplulukları konusunun bitkilerin yapraklanma dönemine denk gelecek şekilde anlatımı” şeklindedir.

Tablo 6: Coğrafya öğretmenlerinin “Beşeri Sistemler” öğrenme alanı konularının hangilerinde hizmet içi eğitime ihtiyaç duyduklarına ilişkin değerlendirmelerinin frekans ve yüzde değerleri* (n=210)

ÖĞRENME ALANI: Beşeri Sistemler	f	%
* Tarihî metinler, belgeler ve haritalar	51	24.3
* Nüfus, yerleşme ve ekonomik faaliyetlerde gelecekte olabilecek değişimler	29	13.8
* Beşerî unsurların üretim, dağıtım ve tüketim süreçleri üzerindeki etkisi	19	9.0
* Nüfus piramitleri	19	9.0
* Şehirleşme, göç ve sanayileşme olgularının ilişkisi	19	9.0
* Doğal kaynakları sınıflandırma	15	7.1
* Şehirleri fonksiyonel özellikleri açısından değerlendirme	15	7.1
* Ekonomik faaliyetler	11	5.2
* Nüfus özellikleri	9	4.3
* Göç	8	3.8
* Dünya nüfusunun dağılışı	7	3.3
* Beşerî sistemlerin coğrafyanın konuları içerisindeki yeri	6	2.9
* Yerleşme	6	2.9
* DİĞER belirtiniz (nüfus projeksiyonları, şehirlerin etki alanları, tarihi mekanların yerinde incelenmesi, köy yerleşmelerinin yerinde incelenmesi vb.)	4	1.9
* Satır yüzdesi olarak verilmiştir. (Öğretmenler bu soruya birden fazla yanıt vermişlerdir.)		

Tablo 6 Ortaöğretim coğrafya öğretim programındaki öğrenme alanlarından “Beşeri Sistemler” öğrenme alanıyla ilgili olup; coğrafya öğretmenlerinin bu öğrenme alanı konularındaki hizmet içi eğitim gereksinimleri araştırmaya katılan öğretmenler tarafından şöyle yanıtlanmıştır:

Tarihî metinler, belgeler ve haritalar (%24.3), Nüfus, yerleşme ve ekonomik faaliyetlerde gelecekte olabilecek değişimler (%13.8), Beşerî unsurların üretim, dağıtım ve tüketim süreçleri üzerindeki etkisi (%9.0), Nüfus piramitleri (%9.0), Şehirleşme, göç ve sanayileşme olgularının ilişkisi (%9.0), Doğal kaynakları sınıflandırma (%7.1), Şehirleri fonksiyonel özellikleri açısından değerlendirme (%7.1), Ekonomik faaliyetler (%5.2), Nüfus özellikleri (%4.3), Göç (%3.8), Dünya nüfusunun dağılışı (%3.3), Beşerî sistemlerin coğrafyanın konuları içerisindeki yeri (%2.9), Yerleşme (%2.9) ve DİĞER belirtiniz (%1.9) seçeneği “nüfus projeksiyonları, şehirlerin etki alanları, tarihi mekanların yerinde incelenmesi, köy yerleşmelerinin yerinde incelenmesi” şeklindedir.

Tablo 7: Coğrafya öğretmenlerinin “Mekansal Bir Sentez: Türkiye” öğrenme alanı konularının hangilerinde hizmet içi eğitime ihtiyaç duyduklarına ilişkin değerlendirmelerinin frekans ve yüzde değerleri * (n=210)

ÖĞRENME ALANI: Mekansal Bir Sentez: Türkiye	f	%
* Türkiye’deki bölgesel kalkınma projeleri	63	30.0
* Türkiye’nin nüfus projeksiyonlarına dayalı senaryolar	37	17.6
* Türkiye’de uygulanan ekonomi politikaları	34	16.2
* Türkiye’nin madenleri ve enerji kaynakları	33	15.7
* Türkiye’deki yer şekilleri	20	9.5
* Türkiye’deki doğal bitki toplulukları	19	9.0
* Türkiye ekonomisinin sektörel dağılımı	19	9.0
* Bölge tanımlama ve sınıflandırma	18	8.6
* Türkiye’nin nüfus politikaları ve gerekçeleri	18	8.6
* Türkiye’deki toprak tipleri	18	8.6
* Türkiye sanayisi	16	7.6
* Türkiye’de tarım ve hayvancılık	15	7.1
* Türkiye’nin tarih boyunca medeniyetler merkezi olmasının nedenleri	14	6.7
* Türkiye’nin turizm değerleri	14	6.7
* Türkiye’yi sembolize eden mekânsal değerler	13	6.2
* Türkiye’deki doğal afetlerin nedenleri, dağılışı ve sonuçlarının analizi	12	5.7
* Farklı hizmet sektörleri	11	5.2
* Türkiye’nin iklimi	11	5.2
* Yaşadığı yerleşim biriminin coğrafi özellikleri	10	4.8
* Türkiye’deki göçler	9	4.3
* Türkiye’deki su varlıkları	9	4.3
* Türkiye’nin nüfus özellikleri	7	3.3
* Türkiye’nin konumu	5	2.4
* Türkiye’deki ticaret merkezleri	4	1.9
* Ulaşımda etkili olan unsurlar	4	1.9
* DİĞER belirtiniz(tarih konularının anlatımı, istatistik bilgileri, illeri yerinde görme etkinlikleri (her bölgeden bir tane), Türkiye’nin mekânsal sentezinin nasıl öğretilmesi gerektiğinin öğretmenlere öğretimi vb.)	4	1.9
*Satır yüzdesi olarak verilmiştir. (Öğretmenler bu soruya birden fazla yanıt vermişlerdir.)		

Tablo 7 Ortaöğretim coğrafya öğretim programındaki öğrenme alanlarından “Mekansal Bir Sentez: Türkiye” öğrenme alanıyla ilgili olup; coğrafya öğretmenlerinin bu öğrenme alanı konularındaki hizmet içi eğitim gereksinimleri araştırmaya katılan öğretmenler tarafından şöyle yanıtlanmıştır:

Türkiye’deki bölgesel kalkınma projeleri (%30.0), Türkiye’nin nüfus projeksiyonlarına dayalı senaryolar (%17.6), Türkiye’de uygulanan ekonomi politikaları (%16.2), Türkiye’nin madenleri ve enerji kaynakları (%15.7), Türkiye’deki yer şekilleri (%9.5), Türkiye’deki doğal bitki toplulukları (%9.0), Türkiye ekonomisinin sektörel dağılımı (%9.0), Bölge tanımlama ve sınıflandırma (%8.6), Türkiye’nin nüfus politikaları ve gerekçeleri (%8.6), Türkiye’deki toprak tipleri (%8.6), Türkiye sanayisi (%7.6), Türkiye’de tarım ve hayvancılık (%7.1), Türkiye’nin tarih boyunca medeniyetler merkezi olmasının nedenleri (%6.7), Türkiye’nin turizm değerleri (%6.7), Türkiye’yi sembolize eden mekânsal değerler (%6.2), Türkiye’deki doğal afetlerin nedenleri, dağılımları ve sonuçlarının analizi (%5.7), Farklı hizmet sektörleri (%5.2), Türkiye’nin iklimi (%5.2), Yaşadığı yerleşim biriminin coğrafi özellikleri (%4.8), Türkiye’deki göçler (%4.3), Türkiye’deki su varlıkları (%4.3), Türkiye’nin nüfus özellikleri (%3.3), Türkiye’nin konumu (%2.4), Türkiye’deki ticaret merkezleri (%1.9), Ulaşımda etkili olan unsurlar (%1.9) ve DİĞER belirtiniz (%1.9) seçeneği “*tarih konularının anlatımı, istatistik bilgileri, illeri yerinde görme etkinlikleri (her bölgeden bir tane), Türkiye’nin mekansal sentezinin nasıl öğretilmesi gerektiğinin öğretmenlere öğretimi vb.*” şeklindedir.

Tablo 8: Coğrafya öğretmenlerinin “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” öğrenme alanı konularının hangilerinde hizmet içi eğitime ihtiyaç duyduklarına ilişkin değerlendirmelerinin frekans ve yüzde değerleri * (n=210)		
ÖĞRENME ALANI: Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler	f	%
* Bir ülkenin konumunun bölgesel ve küresel etkilerini değerlendirme (CBS)	99	47.1
* Dünyanın önemli enerji nakil hatları	58	27.6
* Bölgesel ve küresel ölçekteki örgütler	48	22.9
* Dünyadaki farklı bölge örnekleri	36	17.1
* Ülkeler arasında sorun oluşturabilecek mekânsal unsurlar, günümüz çatışma alanları	35	16.7
* Uluslararası ulaşım hatları	30	14.3
* Sanayileşmiş bir ülkeyi sanayileşme aşamaları açısından analiz etmek	29	13.8
* Ülkeleri doğal kaynak potansiyeli açısından karşılaştırma	23	11.0
* Ülkeler ve bölgeler arasındaki ticaret	22	10.5
* Haritalardan yararlanarak çeşitli coğrafi kriterlerle belirlenmiş bölgelerde bulunan ülkeler	17	8.1
* Kültürü oluşturan unsurlar	15	7.1
* Ülkeler arası etkileşimde turizm faaliyetleri	13	6.2
* Bir ülkenin coğrafi özellikleri	8	3.8
* DİĞER belirtiniz(<i>Sürdürülebilirlik ve kalkınma, zengin ve fakir toplumların karşılaştırılması, dünya su sorunu, dünya din bölgelerinin karşılaştırılması, ülkeler coğrafyası, siyasi coğrafya, komşu ülkelerin yerinde ziyaret edilmesi, uygulamalı bölge gezileri vb.</i>)	8	3.8
* Tarımsal faaliyetler açısından farklı düzeylerdeki ülkeleri karşılaştırmak	7	3.3
* Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin coğrafi özelliklerini karşılaştırmak	6	2.9
* Satır yüzdesi olarak verilmiştir. (Öğretmenler bu soruya birden fazla yanıt vermişlerdir.)		

Tablo 8 Ortaöğretim coğrafya öğretim programındaki öğrenme alanlarından “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” öğrenme alanıyla ilgili olup; coğrafya öğretmenlerinin bu öğrenme alanı konularındaki hizmet içi eğitim gereksinimleri araştırmaya katılan öğretmenler tarafından şöyle yanıtlanmıştır:

Bir ülkenin konumunun bölgesel ve küresel etkilerini değerlendirme (CBS) (%47.1), Dünyanın önemli enerji nakil hatları (%27.6), Bölgesel ve küresel ölçekteki örgütler (%22.9), Dünyadaki farklı bölge örnekleri (%17.1), Ülkeler arasında sorun oluşturabilecek mekânsal unsurlar, günümüz çatışma alanları (%16.7), Uluslararası ulaşım hatları (%14.3), Sanayileşmiş bir ülkeyi sanayileşme aşamaları açısından analiz etmek (%13.8), Ülkeleri doğal kaynak potansiyeli açısından karşılaştırma (%11.0), Ülkeler ve bölgeler arasındaki ticaret (%10.5), Haritalardan yararlanarak çeşitli coğrafi kriterlerle belirlenmiş bölgelerde bulunan ülkeler (%8.1), Kültürü oluşturan unsurlar (%7.1), Ülkeler arası etkileşimde turizm faaliyetleri (%6.2), Bir ülkenin coğrafi özellikleri (%3.8), DİĞER belirtiniz (%3.8) seçeneği; “*sürdürülebilirlik ve kalkınma, zengin ve fakir toplumların karşılaştırılması, dünya su sorunu, dünya din bölgelerinin karşılaştırılması, ülkeler coğrafyası, siyasi coğrafya, komşu ülkelerin yerinde ziyaret edilmesi, uygulamalı bölge gezileri vb.*”, Tarımsal faaliyetler açısından farklı düzeylerdeki ülkeleri karşılaştırmak (%3.3), Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin coğrafi özelliklerini karşılaştırma (%2.9) şeklindedir.

Tablo 9: Coğrafya öğretmenlerinin “Çevre ve Toplum” öğrenme alanı konularının hangilerinde hizmet içi eğitime ihtiyaç duyduklarına ilişkin değerlendirmelerinin frekans ve yüzde değerleri* (n=210)		
ÖĞRENME ALANI: Çevre ve Toplum	f	%
* İnsan faaliyetlerinin karbon, azot, oksijen ve su döngülerine olan etkileri	62	29.5
* Çevre sorunlarının önlenmesine yönelik stratejiler: “beslenme halkaları” ve “taşıma kapasitesi”	49	23.3
* Etkili arazi kullanma	49	23.3
* Farklı atık türlerinin çevre ve insan sağlığına etkileri	42	20.0
* Sınırlı kaynakların etkili kullanımı konusunda projeler geliştirme	40	19.0
* Ortak doğal mirasın ekosistemdeki önemi	31	14.8
* Yenilenemeyen kaynakların sürdürülebilir kullanımı açısından geri dönüşüm stratejileri	28	13.3
* Teknolojik değişimlerin çevresel sonuçlarını ve insana etkilerini analiz etme	27	12.9
* Yenilenemeyen kaynakların kullanımı: “tükenebilirlik” ve “alternatif kaynaklar”	24	11.4
* Ülkeler arasında doğal kaynak kullanımındaki farklılık	19	9.0
* Çevre bilincine sahip olma	18	8.6
* Doğal kaynakların etkin kullanımı	18	8.6
* Çevre sorunları	16	7.6
* Doğal kaynakların kullanımındaki farklı tutumları “çevreye duyarlılık” açısından sorgulama	16	7.6
* Madenlerin ve enerji kaynaklarının üretim, dağıtım ve tüketiminin çevreye olumsuz etkileri	16	7.6
* Doğal afetler	13	6.2
* Doğal kaynakların değeri ve kullanımındaki değişimi tarihsel süreçte farklı bölgelerle örneklendirme	12	5.7
* Doğal çevrenin insan faaliyetlerine etkilerini ve insanların doğal çevreye uyum süreçleri	11	5.2
* Doğa-insan etkileşiminden kaynaklanan riskler	10	4.8
* DİĞER belirtiniz (<i>insanın doğaya etkisi, çevre gezileri, çevreye yönelik yenilikler ve gelişmeler, çevreci enerji elde edimi ve alternatif yöntemler vb.</i>)	4	1.9
*Satır yüzdesi olarak verilmiştir. (Öğretmenler bu soruya birden fazla yanıt vermişlerdir.)		

Tablo 9 Ortaöğretim coğrafya öğretim programındaki öğrenme alanlarından “Çevre ve Toplum” öğrenme alanıyla ilgili olup; coğrafya öğretmenlerinin bu öğrenme alanı konularındaki hizmet içi eğitim gereksinimleri araştırmaya katılan öğretmenler tarafından şöyle yanıtlanmıştır:

İnsan faaliyetlerinin karbon, azot, oksijen ve su döngülerine olan etkileri (%29.5), Çevre sorunlarının önlenmesine yönelik stratejiler: “beslenme halkaları” ve “taşıma kapasitesi” (%23.3), Etkili arazi kullanma (%23.3), Farklı atık türlerinin çevre ve insan sağlığına etkileri (%20.0), Sınırlı kaynakların etkili kullanımı konusunda projeler geliştirme (%19.0), Ortak doğal mirasın ekosistemdeki önemi (%14.8), Yenilenemeyen kaynakların sürdürülebilir kullanımı açısından geri dönüşüm stratejileri (%13.3), Teknolojik değişimlerin çevresel sonuçlarını ve insana etkilerini analiz etme (%12.9), Yenilenemeyen kaynakların kullanımı: “tükenebilirlik” ve “alternatif kaynaklar”(%11.4), Ülkeler arasında doğal kaynak kullanımındaki farklılık (%9.0), Çevre bilincine sahip olma (%8.6), Doğal kaynakların etkin kullanımı (%8.6), Çevre sorunları (%7.6), Doğal kaynakların kullanımındaki farklı tutumları “çevreye duyarlılık” açısından sorgulama (%7.6), Madenlerin ve enerji kaynaklarının üretim, dağıtım ve tüketiminin çevreye olumsuz etkileri (%7.6), Doğal afetler (%6.2), Doğal kaynakların değeri ve kullanımındaki değişimi tarihsel süreçte farklı bölgelerle örneklendirme (%5.7), Doğal çevrenin insan faaliyetlerine etkilerini ve insanların doğal çevreye uyum süreçleri (%5.2), Doğa-insan etkileşiminden kaynaklanan riskler (%4.8), ve DİĞER belirtiniz (%1.9) seçeneği: “insanın doğaya etkisi, çevre gezileri, çevreye yönelik yenilikler ve gelişmeler, çevreci enerji elde edimi ve alternatif yöntemler vb.” şeklindedir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sonuç

Özet olarak, araştırmaya katılan coğrafya öğretmenlerinin coğrafya 9. 10. 11. ve 12. sınıf öğretim programında yer alan öğrenme alanlarına ilişkin hizmet içi eğitime ihtiyaç duydukları konular şu şekildedir:

“Doğal sistemler” öğrenme alanı içerisinde en fazla hizmet içi eğitime ihtiyaç duyulan ilk beş konu alanı;

- Ekosistem,
- Biyoçeşitlilik,
- Jeolojik zamanlar,
- Dünyanın şekli ve hareketleri,
- Doğal sistemlerdeki değişimlerle ilgili geleceğe yönelik çıkarımlardır.

“Beşeri sistemler” öğrenme alanı içerisinde en fazla hizmet içi eğitime ihtiyaç duyulan ilk beş konu alanı;

- Tarihi metinler, belgeler ve haritalar,

- Nüfus, yerleşme ve ekonomik faaliyetlerde gelecekte olabilecek değişimler,
- Beşeri unsurların üretim, dağıtım ve tüketim süreçleri üzerindeki etkisi,
- Nüfus piramitleri,
- Şehirleşme, göç ve sanayileşme olgularının ilişkisi şeklindedir.

“Mekansal Bir Sentez: Türkiye” öğrenme alanı içerisinde en fazla hizmet içi eğitime ihtiyaç duyulan ilk beş konu alanı;

- Türkiye’deki bölgesel kalkınma projeleri,
- Türkiye’nin nüfus projeksiyonlarına dayalı senaryolar,
- Türkiye’de uygulanan ekonomi politikaları,
- Türkiye’nin madenleri ve enerji kaynakları,
- Türkiye’deki yer şekilleri şeklindedir.

“Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” öğrenme alanı içerisinde en fazla hizmet içi eğitime ihtiyaç duyulan ilk beş konu alanı;

- Bir ülkenin konumunun bölgesel ve küresel etkilerini değerlendirme (CBS),
- Dünyanın önemli enerji nakil hatları,
- Bölgesel ve küresel ölçekteki örgütler,
- Dünyadaki farklı bölge örnekleri,
- Ülkeler arasında sorun oluşturabilecek mekânsal unsurlar, günümüz çatışma alanları şeklindedir.

“Çevre ve Toplum” öğrenme alanı içerisinde en fazla hizmet içi eğitime ihtiyaç duyulan ilk beş konu alanı;

- İnsan faaliyetlerinin karbon, azot, oksijen ve su döngülerine olan etkileri,
- Çevre sorunlarının önlenmesine yönelik stratejiler: “beslenme halkaları” ve taşıma kapasitesi”,
- Etkili arazi kullanımı,
- Farklı atık türlerinin çevre ve insan sağlığına etkileri,
- Sınırlı kaynakların etkili kullanımı konusunda projeler geliştirme şeklindedir.

Sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde de, coğrafya öğretim programındaki beş öğrenme alanının hepsinde yani; *“Doğal sistemler”, “Beşeri sistemler”, “Mekânsal bir sentez: Türkiye”, “Küresel ortam: bölgeler ve ülkeler”, “Çevre ve toplum”* öğrenme alanlarında frekansı en yüksek olup en fazla hizmet içi eğitim talep edilen ilk on konu alanı da şöyle sıralanmaktadır:

- Bir ülkenin konumunun bölgesel ve küresel etkilerini değerlendirme (CBS),
- Ekosistem,
- Türkiye’deki bölgesel kalkınma projeleri,
- İnsan faaliyetlerinin karbon, azot, oksijen ve su döngülerine olan etkileri,
- Biyoçeşitlilik,
- Jeolojik zamanlar,
- Dünyanın önemli enerji nakil hatları,
- Tarihi metinler, belgeler, haritalar,
- Dünyanın şekli ve hareketleri,
- Çevre sorunlarının önlenmesine yönelik stratejiler: “beslenme halkaları” ve “taşıma kapasitesi” ile aynı oranda tercih edilen etkili arazi kullanımı konusudur.

Tartışma

Coğrafya öğretim programındaki beş farklı öğrenme alanı konularında, coğrafya öğretmenlerinin hizmet içi eğitimlerle desteklenmesi için öncelikle bulgular bölümünde tespit edilen konularda hizmet içi eğitime alınmalarında özellikle fayda görülmektedir. Eğer coğrafya öğretmeni kendini bu konularda yetersiz hissediyorsa, öncelikle bu konularda eksikliği giderilmelidir. Çözüme katkı sağlamak için biyoloji dersi ile işbirliği artırılabilir. Yine tarih dersi ile de böyle bir çözüm

yoluna gidilebilir. Bu konuda üniversitelerden yardım alınarak, akademik anlamda öğretmenleri destekleyici hizmet içi eğitimler düzenlenmelidir. Ayrıca hizmet öncesi dönemde, coğrafya öğretim programına paralel konuların üniversite müfredatlarına alınması daha da faydalı olacaktır. Öğretmen, meslek hayatında kullanmayacağı bir bilgiyi üniversitede öğrenmemelidir.

Bu genel değerlendirmenin ardından hizmet içi eğitim konusunda yapılan araştırmalara bakıldığında, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde gerçekleştirilen EARGED araştırmaları üç farklı branş ile gerçekleştirilmiş fakat coğrafya alanına yönelik bir araştırma yapılmamıştır. Gerçekleştirilen EARGED araştırmaları özetle şöyledir: EARGED (2008a) tarafından ilköğretim okullarında görev yapan matematik öğretmenlerinin hizmet içi eğitim ihtiyaçları saptanmış ve araştırmanın örneklemi 400 öğretmenden oluşmuştur. EARGED (2008b) tarafından yapılan araştırma ise, Türkçe öğretmenlerinin ders işleme esnasında karşılaştıkları sorunların ortaya çıkartılması ve hangi alanlarda hizmet içi eğitime ihtiyaç duyduklarının belirlenmesine yönelik gerçekleştirilerek 450 öğretmen ile yürütülmüştür. Bir diğer araştırma olan EARGED (2008c) araştırmasında da, sınıf öğretmenlerinin meslek bilgisi, alan bilgisi ve genel kültür konularındaki hizmet içi eğitime olan ihtiyaçları belirlenmiş ve belirlenen ihtiyaçların kıdeme göre hangi alanda yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Araştırma 604 sınıf öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu üç EARGED araştırması ile bizim çalışmamız doğal olarak ayrılmaktadır. Çünkü branş farklılığının getirmiş olduğu hizmet içi eğitim ihtiyaç farklılığı söz konusudur. Matematik, Türkçe ve sınıf öğretmenliği branşlarının hizmet içi eğitim ihtiyaçları ile coğrafya öğretmenlerinin hizmet içi eğitim ihtiyaçları, konular düşünüldüğünde doğal olarak birbirinden farklıdır.

Öte yandan, coğrafya alanında yapılan birkaç sınırlı araştırmadan ilki olan Artvinli (2010) araştırmasında, coğrafya öğretmenlerinin hizmet öncesi eğitime ilişkin görüşlerine, ihtiyaç duyulan hizmet içi eğitim konularına, öğretmenlerin aldıkları hizmet öncesi eğitim ile yeni bir eğitime ihtiyaç duyma düzeylerinin karşılaştırılmasına ve hem hizmet öncesi eğitim hem de hizmet içi eğitime ilişkin görüşlerin çeşitli değişkenlere göre analizine değinmiştir. 728 kişiye anket gönderilmesi yoluyla bu çalışma yürütülmüştür.

Artvinli'nin (2010) araştırmasında, bazı alt boyutlar belirlenerek bulgular sınıflandırılmıştır. "Coğrafya konuları" alt boyutuna ilişkin coğrafya öğretmenleri, bu konularda genel olarak "kısmen eğitime ihtiyaç olduğunu" belirtmişlerdir. En çok ihtiyaç duydukları konuları da; CBS, arazi çalışmaları, coğrafya araştırma yöntemleri, bilgi-iletişim teknolojilerini kullanma, sorgulayıcı yaklaşım şeklinde dile getirmişlerdir. Bizim araştırmamızda da CBS coğrafya alanında en çok talep edilen" konu niteliğindedir. Bu açıdan iki çalışma bulgusu arasında benzerlik bulunmaktadır.

Aynı araştırmanın "Öğretmenlik meslek bilgisi konuları" alt boyutuna göre coğrafya öğretmenleri bu konularda "kısmen eğitime ihtiyaç olduğunu" belirtmişlerdir. En çok ihtiyaç duydukları konular; coğrafyada proje geliştirme teknikleri, bilgi-iletişim teknolojilerinin etkin kullanımı, coğrafya öğretim programındaki kazanımlara uygun etkinlik tasarlama teknikleri, coğrafya öğretim programında kazanım içeriklerine yönelik analiz yapabilme, coğrafyada ders araç gereçlerinin etkin kullanımı şeklinde bulunmuştur. Bizim araştırmamızda en çok talep edilen konulardan biri; CBS yazılımlarını kullanma ve proje hazırlama bulunmuştur. İki araştırma arasında teknoloji ile bağlantılı kısmi benzerlikler olduğu söylenebilir.

Artvinli'nin (2010) araştırmasının "Coğrafya programının amaçları" alt boyutuna göre, coğrafya öğretmenleri bu konularda "kısmen eğitime ihtiyaç olduğunu" belirtmişlerdir. En çok ihtiyaç duydukları konular; öğrencilerin bölgesel düzeyde etkin olan "çevresel örgütlerin" uluslararası ilişkilerdeki rolünü kavramasını sağlama, öğrencilerin bölgesel düzeyde etkin olan "siyasi örgütlerin" uluslararası ilişkilerdeki rolünü kavramasını sağlama, öğrencilerin coğrafya biliminin temel kavram, kuram ve metodolojisini kullanarak yaptığı araştırmaların sonucunu raporlaştırmasını sağlama, öğrencilerin bölgesel düzeyde etkin olan "kültürel örgütlerin" uluslararası ilişkilerdeki rolünü kavramasını sağlama, öğrencilerin doğal afetleri değerlendirerek korunma ve önlem alma yollarına yönelik uygulamalar geliştirmesini sağlama şeklinde bulunmuştur. Bizim araştırmamız ile Artvinli (2010) tarafından yapılan çalışmada kısmi benzerlikler olsa da; bizim çalışmamızda öğrenme alanlarına göre hizmet içi eğitim ihtiyaçlarında, coğrafya öğretmenlerinin ihtiyaç farklılıkları gözlenmiş ve bu durum Artvinli'nin (2010) araştırmasından farklı olarak çalışmamızın daha konu bazlı yürütülmesine bağlanmıştır.

Coğrafya alanındaki diğer bir araştırma olan Akbaş, Uzunöz ve Gençtürk (2011) tarafından yapılan araştırma, coğrafya öğretmenlerinin hizmet içi eğitim konusunda ihtiyaçlarını belirlemiş ve cinsiyet, kıdem, okul türü gibi değişkenlerin etkisini incelemiştir. Tarama modeli doğrultusunda araştırma 110 coğrafya öğretmeni ile Trabzon ilinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmadaki bulgular şu şekildedir:

Coğrafya öğretmenlerinin "öğretim teknolojilerine" yönelik hizmet içi eğitim ihtiyaçları; bilgisayar destekli öğretim materyali hazırlama, materyal hazırlama ve uygulama süreci, coğrafi bilgi sistemlerinin öğretim sürecinde kullanımı ve web tabanlı içerik geliştirme vb. şeklinde bulunmuştur. Bizim araştırmamızda da; CBS ve proje hazırlama konuları teknoloji ile bağlantılı olabilecek coğrafya öğretmenlerinin tespit edilen hizmet içi eğitim talepleridir. Bu açıdan iki araştırma sonuçlarında kısmi benzerlik bulunmaktadır.

Aynı araştırmanın coğrafya öğretmenlerinin “alternatif ve geleneksel ölçme ve değerlendirme yöntemleri”ne yönelik hizmet içi ihtiyaçları; kazanım analizi yapma, coğrafya öğretim programı tanıtımı, kazanım oluşturma, program geliştirme süreci, planlama ve planlama esasları gibi alternatif ve geleneksel ölçme ve değerlendirme yöntemleri şeklinde tespit edilmiştir. Yine Akbaş, Uzunöz ve Gençtürk (2011) araştırması coğrafya öğretmenlerinin “öğretim programı”na yönelik hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının tespitini; performans değerlendirme, dereceli ölçme araçları geliştirme (rubric), çoktan seçmeli soru hazırlama teknikleri, kavram haritalarının değerlendirilmesi, yapılandırılmış grid, tanımlanmış dallanmış ağaç, çoktan seçmeli soruların geçerlilik ve güvenilirliği, gözlem tekniği, bireysel gelişim dosyası (portfolyo), çoktan seçmeli soru hazırlama teknikleri vb. şeklinde tespit etmiştir.

Bizim araştırmamız, hem “alternatif ve geleneksel ölçme ve değerlendirme yöntemleri”ne yönelik hizmet içi ihtiyaçlarını hem de coğrafya öğretmenlerinin “öğretim programı”na yönelik hizmet içi eğitim ihtiyaçlarını ölçen Akbaş, Uzunöz ve Gençtürk (2011) araştırmasından ayrılmaktadır. Çünkü öğrenme alanı konularına yönelik ihtiyacı doğrudan tespit etmiştir.

Öte yandan Akbaş, Uzunöz ve Gençtürk (2011) araştırmasının bir diğer sonucu olan, coğrafya öğretmenlerinin “coğrafi becerilere” yönelik hizmet içi eğitim ihtiyaçları sırasıyla; coğrafyada arazi (saha) çalışması, coğrafi sorgulama, grafik, tablo, diyagram oluşturma ve yorumlama, harita becerisi (oluşturma ve yorumlama), kanıt kullanma becerisi, problem çözme gibi coğrafi becerilere yönelik hizmet içi ihtiyaçları şeklinde tespit edilmiştir. Bizim araştırmamızda, direk coğrafi becerilere yönelik bir alt amaç bulunmamaktadır. Ancak “öğrenme alanlarına göre ihtiyaç tespiti” düşünüldüğünde pek çok coğrafi beceriyi içinde barındıran konuda coğrafya öğretmenlerinin hizmet içi eğitim ihtiyacı tespit edilmiştir. Zaten öğretim programı oldukça iç içe geçmiş konulardan oluşmaktadır. Öğrenme alanlarına yönelik bu tespit coğrafi becerilerin gelişmesine de katkı sağlayacaktır. Son olarak Akbaş, Uzunöz ve Gençtürk (2011) araştırmasındaki coğrafya öğretmenlerinin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının; cinsiyet, hizmet yılı ve mezuniyet gibi bazı değişkenlere göre de değerlendirmesi yine bizim araştırmamızda yapılmamıştır.

İlgili literatürde coğrafya alanındaki gerçekleştirilmiş ulaşılabilen son araştırma da Akbaş ve Uzunöz (2012) tarafından yapılmıştır. Araştırma, Trabzon ilinde görev yapan coğrafya öğretmenlerine yönelik olarak yürütülmüş ve 110 coğrafya öğretmenin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlere hangi düzeyde hizmet içi faaliyetlere katıldıkları, bunların yeterliliği ve genel olarak hizmet içi eğitim faaliyetleriyle ilgili düşünceleri açık uçlu sorulara verilen yanıtlar şeklinde toplanmıştır. Öğretmenler büyük oranda yeni öğretim programının tanıtımı başta olmak üzere farklı hizmet içi eğitimlere katıldıklarını, çoğunlukla bu ve benzerlerinin içerik yeterliliğinin az olduğuna yönelik görüşler belirtmişlerdir. Yine daha kapsamlı olması gerektiğine dair beklentilerinin olduğu da söylenebilir. Ayrıca uygulamaya yönelik çalışmaların eksikliğinin giderilmesi ve mesleki ihtiyaçlarına dönük çalışmalar yapılması gerektiği de katılımcı öğretmenlerce bir beklenti olarak dile getirilmiştir.

Bu açıdan düşünüldüğünde, bizim çalışmamız mesleki ihtiyaçlara yönelik olarak hatta daha da detaylı bir şekilde, konu bazında hangi konuların coğrafya öğretmenlerince hizmet içi eğitimde talep edildiğinin belirlenmesine yönelik olduğundan, Akbaş ve Uzunöz (2012) araştırmasından biraz daha farklılaşmaktadır. Açık uçlu sorulara verilen yanıtlardan farklı olarak ihtiyacın direk tespitine yöneliktir. Coğrafya konularını doğrudan içermektedir.

Öneriler

Bulgular doğrultusunda ve ilgili literatür ışığında coğrafya öğretmenlerine yönelik olarak düzenlenecek hizmet içi eğitimlere ve araştırmalara dair şu önerilerde bulunulabilir:

1. Öncelikle hizmet öncesi dönemde, coğrafya öğretim programdaki öğrenme alanlarıyla paralel eğitim ve öğretim üniversitede öğretmen adaylarına verilmelidir. Coğrafya öğretmenlerinin üniversite aldığı eğitimin kalitesi ve niteliği hizmet öncesinde yükseltilmeli; öğretmenlerin hizmet öncesinde alana dair eksikliği kalmamalıdır. Çünkü sonrasında meslek hayatlarına devam eden öğretmenler, üniversitede aldığı eğitimin ve öğretimin eksikliğini gidermekle zaman kaybetmemelidir. Bulgularla tespit edilen pek çok konu coğrafyanın temeline ilişkin konulardır. Üniversitelerde alınan eğitim ve öğretimin bir şekilde eksikliğinden kaynaklanmaktadır.
2. Araştırmada tespit edilen öğrenme alanlarına yönelik hizmet içi eğitim ihtiyacı öncelikle coğrafya öğretmenlerince talep edilmektedir. Coğrafya öğrenme alanlarına uygun eğitimler verilmeli ve yine coğrafya alanına yönelik olarak alan gezileri, doğa eğitimleri planlanmalıdır. Proje hazırlama ve yürütme çalışmalarına da ağırlık verilmelidir.
3. CBS en çok talep edilen konu niteliğindedir. CBS konusunda okulların bilgisayar altyapısı iyileştirilmeli, lisanslı program destekleri sağlanmalı ve öğretmenler için basit kullanımlı ara yüzler geliştirilmelidir. CBS ile ilgili kurumlar ile MEB işbirliği artırılmalıdır. Basit ve herkesin anlayabileceği kitapçıklar öğretmenlerin kullanımına sunulmalıdır.
4. Teknoloji ve bilgi çağının getirdiği hızla, bilgi çok çabuk işlevini yitirebilmektedir. Onun için geçerliliği daha uzun olabilecek eğitimler öncelikle yapılmalıdır.

5. Coğrafya öğretmenlerine yönelik hizmet içi eğitim ihtiyaç tespit çalışmaları, Türkiye çapında MEB desteği ile yapılabilir. Birkaç yıl aralıkla ve özellikle coğrafya öğretim programı değiştiğinde ya da ihtiyacın değiştiğine dair tespitler olduğunda yapılan bu çalışmaya benzer çalışmalar tekrarlanabilir. Çünkü değişim ve gelişim süreklidir.

Kaynakça

- Akbaş, Y. & Uzunöz, A. (2012). Trabzon'da görev yapmakta olan coğrafya öğretmenlerinin hizmetiçi eğitim faaliyetlerinin yeterliliği ile ilgili düşünceleri. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 12, 189-202.
- Akbaş, Y., Uzunöz, A. & Gençtürk E. (2011). Coğrafya öğretmenlerinin hizmetiçi eğitim faaliyetleriyle ilgili düşünceleri (Trabzon Örneği). *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, (11) 157-174.
- Akhun, İ. (1977). Hizmet-içi eğitimin değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 10(1), 1-21.
- Artvinli, E. (2010). *Coğrafya'da Öğretmen Eğitimi: Hizmet Öncesi-Hizmet İçi Eğitim İhtiyaç Analizi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Bilgin, K. U., Akay, A. Koyuncu, H. E. & Haşar, E. Ç. (2007). *Yerel Yönetimlerde Hizmet İçi Eğitim*. Ankara: Matsa Basımevi.
- Demirel, Ö. & Ün, K. (1987). *Eğitim Terimleri*. Ankara: Şafak Matbaası.
- EARGED, (2008a). *İlköğretim Okullarında Görev Yapan Matematik Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitim İhtiyaçları*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı Yayınları.
- EARGED, (2008b). *İlköğretim Okullarında Görev Yapan Türkçe Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı Yayınları.
- EARGED, (2008c). *Sınıf Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitim İhtiyacının Belirlenmesi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı Yayınları.
- Hakan, A., Sağlam, M., Yaşar, Ş., Gültekin, M., Deveci, H., Kürüm, D., Batmaz, B., Aktaş, B.Ç., Aktay, E. G. & Kasa, B. (2011). *İlköğretim Öğretmenlerinin Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilikleri Alanlarındaki Hizmet İçi Eğitim Gereksinimleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Karadeniz, C. B. & Sarı, S. (2011). Coğrafya öğretimi öz-yeterlilik ölçeğinin geliştirilmesi. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 9(33): 9-27.
- Kaya, H. (2014). Projelerin coğrafya öğretimi açısından önemi ve coğrafya öğretimine katkıları. H. Kaya, A. Karatepe & A. Özder (Ed.), *Modern yöntem ve tekniklerle coğrafya öğretimi içinde* (s. 1-13). Ankara: Pegem Akademi.
- Kaya, N. (2012). *Türkiye'de coğrafya eğitimi: Öğretim programı, öğretmen eğitimi ve ders kitapları boyutu*. (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden edinilmiştir>.
- MEB, (2011). *Coğrafya Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı*, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara. 02.05.2014 tarihinde <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretimprogramlari/icerik/72#> adresinden edinilmiştir.
- Meydan, A. (2011). Yenilenen coğrafya programı ve gelişmelerle ilgili seminerlerin ve çalıştayların beklentileri karşılama düzeyi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 25- 39.
- Özcan, M. (2013). *Okulda Üniversite: Türkiye'de Öğretmen Eğitimini Yeniden Yapılandırmak İçin Bir Model Önerisi*. İstanbul: TÜSİAD Yayınları.
- Pehlivan, İ. (1992). Hizmet içi eğitim-verimlilik ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25(1), 151-162.
- Şahin, C. (2001). Orta öğretim coğrafya öğretmenlerinin mesleki sorunları hakkında bir araştırma. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 3(2), 59-70.
- Tanyeli, H. (1970). *Personel Eğitimi İlkeler, Metodlar, Teknikler*. Ankara: Şenyuva Matbaası.
- Taymaz, H. (1981). Hizmet içi eğitim planı yıllık ve öğretim programı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 14(1), 259-277.
- Yaylacı, A. F. (2013). Öğretmenlerin kendilerini geliştirmelerine ilişkin yaklaşım sorunu. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Özel Sayısı*, 25-40.
- Yazıcı, Ö. & Gündüz Y. (2011). Gelişmiş bazı ülkeler ile Türkiye'deki öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerinin karşılaştırılması. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 4(2), 1-15.